

POEZIA ÎN TRADUCERE. UN STUDIU DE CAZ ASUPRA REFLECȚIILOR TRADUCTOLOGICE GĂZDUITE DE REVISTA *VIAȚA ROMÂNEASCĂ*

Drd. Alexandra-Teodora MÂNDRA
Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

Abstract: *The present research aims to reconstruct the translational perspectives and the reflections on the transnational circulation of literary values within the journal Viața Românească. Thus, we will highlight the way in which the magazine is configured as an international platform, hosting dialogues between the Romanian space and various cultural environments, analyzing two reviews hosted in the pages of the magazine, in 1939: the one made by Ștefan Popescu about Sașa Pană's translations from Paul Eluard, respectively the one made by Constantin Ionescu Gulian, discussing Maria Banuș's translations from Rilke.*
Keywords: *Viața Românească journal, translation, national, universal, poetry, fidelity*

0. Delimitări contextuale și conceptuale

Cercetarea de față își propune să reconstituie perspectivele traductologice și reflecțiile cu privire la circulația transnațională a valorilor literare în cadrul revistei *Viața Românească*. Astfel, vom evidenția modul în care revista se configurează ca platformă internațională, găzduind dialoguri între spațiul românesc și diverse medii culturale, analizând două recenzii găzduite în paginile revistei, în anul 1939: cea realizată de Ștefan Popescu traducerilor lui Sașa Pană din Paul Eluard, respectiv cea realizată de Constantin Ionescu Gulian traducerilor Mariei Banuș din Rilke.

Înainte de analiza propriu-zisă a celor două texte, propunem câteva delimitări contextuale și conceptuale cu privire la revista culturală *Viața românească*. Întâi de toate, revista *Viața românească* se caracterizează ca organ de difuzare a poporanismului, ideologie naționalistă care exaltă localismul, promovând satul românesc (moldovenesc, în speță) ca soluție la reificarea modernității, în vederea emancipării țărănimii. În cel mai recent studiu de specialitate dedicat grupării literare omonime din jurul revistei, Maricica Munteanu demonstrează că ceea ce a fost minimalizat, catalogat drept crepuscular și paseist în accepțiunea generală asupra poporanismului, este de fapt o formă a decadenței specifică modernității¹. Mai mult, adepții poporanismului, redactori sau contributori ai revistei, nu considerau că fac parte dintr-o școală sau un curent care să le osifice gândirea creatoare, ci dintr-un spațiu comun, dialogic, uneori polemic chiar. „Astfel, poporanismul ajunge a fi definit drept o formă de democrație ce oferă drept în cetate tuturor școlilor literare”².

¹ Studiul Maricicăi Munteanu panoramează opera și posturile de grup ale viețștilor din perspectiva rolului spațiului în configurarea identității (grupale, locale, naționale), dar nu în sens determinist, ci ca spațiu inventat, construct, apelând la metodologia din geocritică și studii posturale.

² Maricica Munteanu, *Gruparea de la Viața românească. O literatură a spațiului și a comunității*, prefață de Antonio Patraș, Colecția Biblioteca de istorie literară, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2022, p. 422.

Rolul lui Ibrăileanu și, prin extensie, al *Vieții românești*, în catalizarea unui discurs modernizator, emancipator despre literatură este subliniat (din ce în ce mai) frecvent în studiile actuale. Pe lângă Maricica Munteanu, demersuri similare, dar cu metodologii diferite, au realizat Oana Soare, Teodora Dumitru și Alex Goldiș, scoțându-l pe Ibrăileanu din conul de umbră al unui tradiționalism anacronic, cu care a fost pe nedrept asociat. Mergând mai departe pe drumul deschis de cercetătorii amintiți³, Daiana Gârdan susține că discutarea literaturii autohtone în termeni de evoluție în raport cu mediul – aclimatizare a teoriilor darwiniste pe teren literar românesc – îl face pe Ibrăileanu un pilon esențial în economia raporturilor dintre național și mondial de la acea vreme⁴. În același timp, revista a cărui mentor a fost reprezintă „o plurivoce, un dialog de grup care, aproape în mod egal [...] articulează viziunea comunității”⁵, asigurând un climat democratic, în care ideile diferite sunt negociate constructiv, caracteristică semnalată și de cercetătoarea ieșeană citată mai sus. Astfel, ne interesează revista *Viața românească*, prin deschiderile sale teoretice, metodologice și axiologice, probate de-a lungul activității sale, considerând, pe urmele Daiane Gârdan, că această revistă este una dintre cele mai mature și corespunzător ajustate timpurilor sale⁶.

Însăși denumirea revistei, *Viața românească*, circumscrie, prin atributul folosit, interesul pentru național, mai exact pentru asumarea identității naționale. Având în vedere că ceea ce se publică în paginile revistei nu se limitează deloc la o simplă scandare a acestei identități, ci se deschide constant spre dialogul cu alte culturi, remarcăm că avem de-a face cu o „capcană”: publicația nu urmărește viața românească *per se*, ci evoluția (intelectuală) românească în context internațional, în spirit dialogic, idee subliniată și de Zigu Ornea în monografia sa dedicată mișcării: „Poporanismul nu a promovat izolaționismul și nici tradiționalismul lipsit de orizont. Nici în ordinea sociologică și nici în cea estetică.”⁷ Altfel spus, se promova o viață intelectuală românească în orizontul culturii universale, într-un schimb fertil de valori și atitudini.

Un studiu de caz relevant în acest sens este întreprins de Daiana Gârdan, care analizează secțiunea revistei intitulată *Revista revistelor*, găzduind recenzii și reflecții prilejuite de diverse publicații internaționale. Folosind metoda studiului cantitativ, cercetătoarea demonstrează contribuția esențială a *Vieții românești* la consolidarea dialogului cultural internațional, în pofida clasării ei drept publicație tradiționalistă⁸. Astfel, departe de a rămâne cantonată în viziuni obtuze asupra

³ Ale căror demonstrații sunt valorificate în cadrul studiului „*Shaping the Canon. The International Profile of Viața Românească (1906-1916)*”, în *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, nr. 2, iulie, 2021, pp. 91-92.

⁴ Daiana Gârdan, „Dinamica ideologiilor literare în modernitatea românească. Recitiri contemporane”, în *Revista Transilvania*, nr. 7, 2019, pp. 5 – 6.

⁵ *Idem*, p. 10.

⁶ Daiana Gârdan, „*Shaping the Canon. The International Profile of Viața Românească (1906-1916)*”, în *loc. cit.*, p. 91.

⁷ Zigu Ornea, *Poporanismul*, București, Editura Minerva, 1972, p. 395.

⁸ Același reționament îl pune la lucru și Cosmin Borza în studiul său, *Translating against colonization. Romanian populists' plea for peripheral literatures*, în Maria Sass, Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga

literaturii, revista are un pronunțat profil internațional. Datele colectate de Gârdan sunt relevante pentru circumscrierea unei tendințe în ceea ce privește apropierea de anumite culuri străine. Rezultatul cercetării evidențiază caracterul deopotrivă european și mondial al revistei, care aduce în fața publicului românesc glose pe marginea publicațiilor apărute în Anglia, Italia, Franța, Germania și alte țări est-europene⁹, dar și Japonia, America de Nord sau Australia¹⁰. Un alt aspect important relevat în urma cercetării este preponderența publicațiilor din spațiul german, *Viața Românească* fiind mai apropiată de cultura germană – după cum afirmă și Ornea, într-o perioadă în care periodicele afirmau – în siajul pașoptismului – hegemonia culturii franceze. Concluzia cercetătoarei este că efortul redacției *Vieții românești* s-a conjugat în construirea unui canon străin, imprimând „imaginea literaturii mondiale în România” (trad.n.)¹¹.

1. Paul Eluard în traducerea lui Sașa Pană

Deși de întinderi reduse, recenzia pe care o vom discuta în rândurile următoare, realizată de Ștefan Popescu volumului *Animalele și oamenii lor, oamenii și animalele lor* (1938), semnat de suprarealistul francez Paul Eluard, în traducerea lui Sașa Pană, ne ajută să decelăm câteva din rolurile asigurate traducerii poetice pe teren românesc în perioada vizată. Se remarcă, întâi de toate, afirmarea importanței traducerii poeziei suprarealiste franceze, ca formă de educare a gustului estetic, subliniindu-se rolul pedagogic al traducerilor, în sensul deschiderii oferite spre experiențe estetice care nu sunt specifice literaturii noastre. Postulând necesitatea descoperirii liricii suprarealiste a lui Paul Eluard în spațiul nostru cultural, Ștefan Popescu salută inițiativa lui Sașa Pană de a traduce o poezie de altfel dificilă, pe care recenzorul însuși o privește drept aglomerare de material amorf necristalizat, circumscriind înțelesuri absconse ale modernismului poetic european.

Recenzia se deschide cu un *lamento* legat de lipsa de interes a publicului pentru poezie, prezentă rarism pe piața de carte. Popescu critică implicit lipsa unui instructaj solid în ceea ce privește receptarea de poezie modernă, care nu trebuie

---

(editori), *The Culture of Translation in Romania*, Berlin, Peter Lang, 2018, pp. 31-43. Cercetătorul demonstrează rolul emancipator al unor curente populiste de la finalul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea – sămănătorismul și poporanismul – contracarând critica lui Lovinescu, care le consideră anacronice și reacționare. Argumentul rezidă în numărul considerabil de proiecte de traducere din literaturile străine întreprinse de revistele asociate celor două ideologii, *Sămănătorul* și *Viața românească*. Fascinante sunt opțiunile traductologice ale acestora, care nu merg în linia imitației modelului cultural francez, ci tind să se coaguleze în ceea ce Borza numește un „contra-canon”, rezistând colonizării și afirmând afinități economice, politice, ideologice, culturale cu alte spații europene.

⁹ Ceea ce justifică locul redus ocupat de revistele din estul Europei în dezbaterile susținute de *Revista revistelor* este mai degrabă lipsa cunoașterii idiomului slav, de vreme ce membrii redacției erau familiarizați preponderent cu limbile romanice sau germanice, după cum precizează Daiana Gârdan, în *Shaping the Canon. The International Profile of Viața Românească (1906-1916)*, în *loc. cit.*, p. 90.

¹⁰ Daiana Gârdan, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 90.

¹¹ *Idem*, p. 96.

consumată instant, asemenea prozei, ci „se cere să revii, să recitești”¹². Ștefan Popescu subliniază, astfel, importanța relecturii, practică promovată de Ibrăileanu, mentor al cenaclului și al revistei omonime, până la 1930. Maricica Munteanu comentează importanța acestei practici – difuzate în rândul membrilor redacției – în consonanță cu modul în care Ibrăileanu percepe relectura ca nostalgie a conținuturilor uitate, a căror redescoperire „reclamă un soi de atenție specializată, o atenție estetică, susceptibilă la descoperirea de noi detalii, dând naștere unei multitudini de imagini ce nu pot intra concomitent în memoria cititorului”¹³. Asemenea revelație de sensuri și imagini propune și Ștefan Popescu în scurta sa recenzie, accentuând că frumusețea unui poem suprarealist nu se lasă descoperită la prima lectură. Ea se identifică mai degrabă cu un proces de recreere a imaginii, întreprins, pe urmele poetului, de lector. Astfel, necesitatea revenirii este stringentă, „poema cetită” devenind rampă de lansare pentru „poema gândită”¹⁴, articulată de sensibilitatea estetică a cititorului, care nu este un receptor pasiv al textului, ci unul implicat activ, prin relecturile sale. Aici transpare și importanța traducătorului, terțul care mediază între poet și lector, întrucât traducerea lui Sașa Pană se remarcă prin fidelitate în raport cu textul-sursă, reușind să imprime „multe subtilități rare ale originalului”¹⁵, efort lăudabil, mai ales din perspectiva opacității inerente acestei arii poetice. Activitatea intermediarului este, așadar, la fel de importantă precum cea a scriitorului și a cititorului, întrucât mulțumită traducătorului, „parteneriatul”, proces de codificare – decodificare, respectiv creere – recreere în imaginație, poate avea loc. Salutând traducerea în română a volumului *Animalele și oamenii lor, oamenii și animalele lor*, Ștefan Popescu subliniază importanța familiarizării lectorilor români cu idiosincraziile imaginarului suprarealist francez, formându-le astfel gustul estetic prin combaterea viziunilor obtuze, potrivit cărora expresia poetică ar trebui să exprime doar specificul național¹⁶.

2. Rilke în traducerea Mariei Banuș

Un loc privilegiat în paginile de la *Viața românească* este ocupat de dialogul cu spațiul german, cum precizam mai sus. Nu este de mirare că volumul de traduceri din Rilke al Mariei Banuș a fost salutat cu entuziasm imediat după apariția sa, în două numere consecutive ale revistei din anul 1939. Prima dată, în *Revista revistelor*, se semnalează doar apariția volumului și se aduc aprecieri pentru inițiativa de a da în română o versiune reușită a poeziei marelui scriitor german. În numărul următor al revistei, Constantin Ionescu Gulian analizează volumul de traduceri, apreciind izbânda Mariei Banuș, la capătul unei adevărate galerii de poeți români care au mediat între publicul cititor românesc și creația marelui poet german: „D-nii Ion

¹² Ștefan Popescu, „Paul Eluard, *Animalele și oamenii lor, oamenii și animalele lor*, poeme traduse de Sașa Pană, București, Editura Unu, 1938, în 8°, 32 p”, în *Viața românească*, an XXXI, nr. 1, ianuarie, 1939, p. 192.

¹³ Maricica Munteanu, *op. cit.*, p. 258.

¹⁴ Ambele sintagme sunt preluate din Ștefan Popescu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 192.

¹⁵ *Idem, ibidem.*

¹⁶ Amintim că ideologiile naționaliste de dreapta erau foarte răspândite în epocă, promovând o literatură dirijată, care să illustreze tezist sufletul național.

Pillat, (cărui îi datorăm valoroase, studii și conferințe, decisive pentru cunoașterea lui Rilke), Eugen Jebeleanu, S. Savin, Oscar Walter Cisek”¹⁷. Este important de notat că emulația față de cultura germană resimțită în mare măsură în acea perioadă, coincide cu intensificarea relațiilor internaționale cu Germania, în contextul izbucnirii celei de-a doua conflagrații mondiale.

Se remarcă, la fel ca în cazul anterior, tendința de legitimare a traducerii poetice în română, prin acoperirea unei curențe de cunoaștere a limbii germane, care „rămîne accesibilă numai unei minorități a publicului nostru literar”¹⁸. Misia traducătorului de poezie rezidă, deci, în educarea și cultivarea publicului, care, de cele mai multe ori, nu poate avea acces la textul original, necunoscând limba. Fără munca traducătorului, o importantă zonă de sensibilitate poetică ar rămâne, astfel, opacă, publicul românesc rămânând ignorant și lipsit de receptivitate față de „lărgirea orizontului poetic pe care [traducerile – *n.n.*] le-au prilejuit, prin cunoașterea poeziei pure germane”¹⁹. Binevenită în spațiul cultural românesc este, de asemenea, traducerea în antologie, în măsură să recompună viziunea de ansamblu a scriitorului, restituindu-i integral universul poetic, nu doar parțial, cum se întâmplă cu poeziile traduse în publicații sporadice, pe care Gulian le consideră simple schițe incapabile să redea plenar lirica unui poet. Cu atât mai admirabil este, deci, efortul Mariei Banuș de a se apropia de o lirică, dificilă, incomodă, ermetică, fiind amintite aici câteva cicluri poetice netraduse până la acel moment, printre care celebrele *Sonete către Orfeu*.

Recenzia lui Gulian focalizează pertinent asupra nivelului la care traducerea poetică se apropie sau se depărtează de textul original, calificând și la acest nivel munca poetei-traducătoare drept reală izbândă, spre deosebire de alte traduceri, care nu conservă sensurile și sugestiile poeziei germane la fel de fidel. Astfel, pe lângă afinitățile față de poetul tradus – împărtășite de orice poet-traducător – Banuș dovedește în plus precizie, tehnică și adecvare, atribute care le lipsesc altor traduceri, înstrăinate de sursa lor. Deducem, din observațiile lui Gulian, că ceea ce trebuie să orienteze judecata de valoare asupra unei traduceri nu este textul tradus *per se*, ci raportul său față de textul-sursă: „Cititorul care nu cunoaște textul original poate judeca traducerea, după criteriul nejustificat al valorificării traducerii <în sine>. Unii traducători ai lui Rilke au isbit într’adevăr să ne dea versuri minunate, care însă nu mai transpun poezia lui Rilke, ci sunt mici creații originale, care s’au rupt de punctul de plecare”²⁰. În acest punct, analiza lui Gulian țintește implicit spre șlefuirea orizontului de așteptare, rafinând criteriile cu care operează cititorul român de poezie străină, care trebuie să își distribuie atenția și spre calitatea traducerii, nu doar spre poemul în sine. Asemenea observații sunt deplin consonante cu modul în care posteritatea se raportează la problema libertății pe care traducătorul și-o permite în raport cu textul original, cimentând în mentalul colectiv ideea că performanțele

¹⁷ C.I. Gulian, „Maria Banuș: *Poeme din Rainer Maria Rilke*, Ed. Fundația pentru literatură și artă «Regele Carol II»”, în *Viața românească*, an XXXI, nr. 11, noiembrie, 1939, p. 162.

¹⁸ C.I. Gulian, *art. cit.*, p. 163.

¹⁹ *Idem, ibidem*.

²⁰ *Idem*, p. 163.

stilistice sau retorice ale unui text tradus nu garantează în mod obligatoriu reușita traducerii, decât în măsura în care ele oglindesc structurile textului din limba sursă. Amintim aici cazul de „anglocentrism” discutat de Lawrence Venuti în *Nation, language and the ethics of translation*, în care juriul unei competiții americane pentru traduceri nu ia în considerare criteriul fidelității față de textul-sursă, apreciind textul tradus pentru fluența și caracterul său recognoscibil pentru cititorii nenativi²¹. Este vorba de versiunea lui William Weaver a povestirilor lui Italo Calvino, *Cosmicomics*, din 1968, un text care creează iluzia transparenței și a echivalenței perfecte între limbile italiană și engleză, eludând implicitul cultural al unor termeni, precum cei aparținând universului gastronomic italianesc, pe care textul original mizează. Astfel, *ricotta* devine aplatizatul *cremă de brânză*, iar *tagliatellele* devin în traducere banalii *tăiței*²², practică de traducere îndărătul căreia Venuti identifică practica traducerii etnocentriste. Specificul cultural italianesc devine, astfel, asimilat termenilor colocviali englezi, ceea ce duce la opacizarea sa, fapt indezirabil, în viziunea mai multor traducători. Traducătorul trebuie să iasă din paradigma naționalistă și să încerce să creeze punți prin care elementele caracteristice ale culturii din care traduce își păstrează specificitatea. În acest sens, Marian Ochoa și Bruno Mazzoni, preocupați de traducerea literaturii române în cultura de limbă spaniolă, respectiv italiană, susțin că „intraductibilul” rezultat din diferențele de ordin cultural dintre limbi trebuie conservat în traducere, contracarând efectul uniformizant al globalizării²³.

Condiția reușitei traducerii este, așadar, fidelitatea²⁴ față de textul de origine, momentul în care traducătorul devine invizibil, textul în traducere nefiind alterat prin

²¹ În traductologie, această strategie este desemnată prin conceptul de traducere etnocentrică sau anexionistă: „Bazată pe primordialitatea sensului, traducerea etnocentrică apreciază limba traducătoare ca fiind superioară limbii sursă, tot ceea ce este străin fiind naturalizat, adaptat astfel încât textul sursă să apară ca fructul limbii țintă”: Georgiana Lungu-Badea, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, ediția a III-a revăzută și adăugită, prefață de Georgeta Ciobanu, postfață de Cristina Hetriuc, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2012, p. 158. Conceptul de traducere etnocentrică este legat de naturalizare sau domesticire, ca adaptare a culturilor sau a altor mărci culturale la orizontul de așteptare al cititorului-țintă, minimalizând, astfel, particularitățile culturale din limba-sursă: *idem*, p. 104.

²² Lawrence Venuti, *Local Contingencies: Translation and National Identities*, în Sandra Bermann, Michael Wood (editori), *Nation, Language and the ethics of translation*, seria *Translation/transnation*, editată de Emily Apter, New Jersey, Princeton University Press, 2005, p. 182.

²³ În loc să recurgă la parafraze ample, ori la traduceri transculturale, echivalând, de pildă, *șezătoarea* cu un fenomen cultural specific folclorului spaniol, Marian Ochoa optează pentru păstrarea ca atare a unor termeni cu implicite culturale precum *șezătoare*, *țuică*, *mămăligă* sau *Moș Crăciun*. Astfel, Ochoa susține că, prin traduceri sale, încearcă să impună cultura română în Spania, familiarizând publicul cititor spaniol cu asemenea idiosincrazii ale culturii române: Podcast Narativ, realizat de Cezar Gheorghe, *Ep. 32, din data de 27 octombrie 2022, Traducerea literaturii române creează dependență (cu Marian Ochoa de Eribe și Bruno Mazzoni)*, disponibil online, la adresa <https://gheorghecezar.podbean.com/e/ep-32-traducerea-literaturii-romane-creaza-dependen%C8%9Ba-cu-marian-ochoa-de-eribe-%C8%99i-bruno-mazzoni/>, accesat la data de 19.05.2023.

²⁴ Studiind principiul fidelității în traductologie, cercetătorul Liviu Chiscop semnalează centralitatea lui atât în câmpul de reflecție european, cât și în cel autohton, fiind dezbătut pe larg de traductologi (și traducători) precum: Paul Ricoeur, Antoine Berman, Walter Benjamin, Umberto Eco, dar și Ștefan Aug.

intervențiile sale subiective. În poezie, însă, principiul fidelității comportă o diferență specifică fundamentală față de traduceri ale altor tipuri textuale. Abilitatea de a conserva cât mai bine mesajul din limba-sursă în limba-țintă trebuie dublată de un meșteșug creator, însă nu este vorba de creație *ex nihilo*, ci de re-crearea, prin mijloacele limbii proprii, a întregului *modus operandi* al poetului străin. De aceea, performanțele traducătorului de poezie se probează „printr’o migăloasă tehnică poetică, printr’o continuă grijă de a transpune adecvat, printr’un simț critic al limbii și prin continua raportare la textul original”²⁵, așa cum atrage atenția Gulian. Astfel, redactorul de la *Viața românească* atrage atenția că traducerea poetică nu trebuie să se limiteze la redarea fidelă a temelor și a motivelor poetice, deoarece „universul rilkean nu se reduce la o tematică, la un ansamblu de motive caracteristice (tinerețea, copilăria, religiozitatea, panteismul, etc.)”²⁶. O traducere adecvată focalizează asupra modului *cum* se configurează referentul în materialul verbal, alfel spus, tematica trebuie transpusă concomitent cu stilistica textului, „printr’o diversitate tehnică a mijloacelor poetice, în care fiecăruia cuvânt și fiecăruia sonoritate se întretes, aducând o valoare specifică. O astfel de traducere presupune o lungă și lentă pătrundere în tainele liricii rilkeene, dar și o excepțională verificare critică, de fiecă clipă, a mijloacelor limbii traducătorului, confruntată cu cea a originalului. Traducerile d-nei Banuș se impun prin acest fericit aliaj al afinităților interioare cu darul limbii, ce se poate mlădia în acord cu orice ton poetic”²⁷. Așadar, nu doar sensul, ci și forma trebuie recreată în limba-țintă, dacă acceptăm, în siajul lingvisticii integraliste, că „actul poetic este cel care instituie propriul referent, în cadrul (și concomitent) procesului creator de sens, prin suspendarea organizării primare a lumii date prin limbă și printr-o reconfigurare proprie și liberă a ordinii lumii, într-un univers de discurs autonom”²⁸. Deci, „limba poetică”²⁹ a lui Rilke trebuie tradusă, nu limba germană obișnuită, rezultatul fiind transpunerea „obiectului estetic verbal”³⁰ în propriul idiom, în integralitatea sa.

Se cuvine un bemol, totuși, pentru a explica „fericitul aliaj” la care se referă Gulian între cele două intimități: a limbii poetice rilkeene și a limbii române. Nu este vorba aici de o calchiere pe model german, de o transpunere *mot-à-mot*, de o alterare a limbii române³¹. Dimpotrivă, textul în traducere dobândește tonul, inflexiunile și ritmurile, pe scurt, specificul limbii - țintă, care este, la rândul ei, o limbă poetică, principiul fidelității nealterând principiul originalității, jocul savant cu posibilitățile

Doinaș, Magda Jeanrenaud și Laurențiu Zoicaș. Liviu Chiscop, „Abordări cognitive ale teoriei traducerii în cercetări moderne de traductologie”, în *Traducerea – act creativ: între știință și artă*, 2022, pp. 248-249.

²⁵ C.I. Gulian, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 163.

²⁶ C.I. Gulian, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 164.

²⁷ *Idem, ibidem.*

²⁸ Oana Boc, „Metafora și instituirea sensului poetic. O privire dinspre și înspre Blaga”, în *Quaestiones Romanicae*, an VIII, nr. 1, 2020, p. 229.

²⁹ Este sintagma cu care operează Doinaș în studiile sale traductologice din *Atlas de sunete fundamentale*.

³⁰ Șt. Aug. Doinaș, *Despre traducerea fidelă a poeziei*, în *Atlas de sunete fundamentale*. Antologie, prezentări, traduceri și postfață de Ștefan Aug. Doinaș, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988, p. 555.

³¹ Cum se va întâmpla cu traduceri din perioada stalinistă, calchiere a limbii ruse.

expresive ale propriei limbi, idee care va deveni, câteva decenii mai târziu, profesiunea de credință a poetului – traducător Ștefan Aug. Doinaș: „pentru a traduce, nu trebuie să știi à fond limba din care traduci, trebuie să știi foarte bine limba în care traduci, adică trebuie realizat în cultura ta un travaliu al limbajului, asupra limbii natale, echivalent cu acela pe care poetul l-a realizat în limba sa [...]. Traducerea [poetică – *n.n.*] nu este transpunerea unui sens, vehicularea unui sens dintr-o cultură în alta. Traducerea este creație de forme poetice dintr-o cultură similară în altă cultură. Și de aceea traducerea este rezultatul unei lecturi genetice. Trebuie să știi să pătrunzi, să-ți asumi acel *modus operandi* pe care l-a utilizat poetul când a scris ceea ce a scris”³².

Prin urmare, traducerea izbutită realizează acordul perfect între conservarea sensului original și firescul, naturaletea și profunzimea expresiei românești. Astfel, traducerea lui Banuș este în măsură să redea subtilitățile poeziei rilkeene, prin forme poetice românești, probând atât cunoașterea universului poetic al marelui scriitor, cât și cunoașterea profunzimilor limbii native: „D-na Banuș a isbutit să redea «poezia pură», folosind totuși cuvinte cu valoare fonetică specific românească”³³. Poezia în traducere este, așadar, rezultatul unui proces alchimic, de sublimare a materialului poetic străin, în *athanorul* idiomului natal, prin meșteșugul poetului – traducător, cunoscător al gândirii poetice a celui pe care îl traduce, și, concomitent, al tainelor limbii sale. În lumina acestei perspective, conflictul dintre adepții traducerii cuvânt – cu – cuvânt și susținătorii traducerii sensului, fără a ține seama de cuvinte, devine o falsă polemică, lipsită de substanță, cel puțin pe teren poetic. Totul ține de modul în care definim traducerea poetică în sine. Dacă ne raportăm la ea ca la o recreere de forme poetice în limba proprie, admitând, pe urmele lui Doinaș, că „forma ține aici de substanța însăși a lucrului: ea este o condiție *sine qua non*, și în același timp, un scop, ultim, al realizării lui”³⁴, vom înțelege că forma și fondul sunt inextricabil legate și optarea numai pentru una dintre ele este contraproductivă. În concluzie, intuițiile traductologice ale lui C. I. Gulian, puse la lucru în admirabila analiză a volumului de traduceri semnat de Maria Banuș, sunt, cu atât mai mult, demne de admirație.

3. Concluzii

Revista *Viața Românească* reflectă deschiderea spre dialogul internațional a intelectualității românești, manifestată pe mai multe paliere. Pe lângă numeroase traduceri din literaturile străine, se realizează constant în paginile revistei paralele, asocieri și reflecții pe marginea unor conținuturi culturale ori științifice ale străinătății. Se promovează o viziune panoramică asupra culturii române, privită în context internațional, din perspectiva unei constante negocieri identitate-alteritate. Astfel, revista găzduiește reflecții valoroase pentru înțelegerea modului în care era privit dialogul cultural internațional în epocă, reflecțiile traductologice din cadrul recenziilor analizate

³² Interviu acordat de Șt. Aug. Doinaș lui Iosif Sava, în cadrul emisiunii *Serata muzicală*, la TVR 1, accesat la data de 15. 05. 2022, disponibil online, la adresa: <https://www.youtube.com/watch?v=RJxmGtiHHok>.

³³ C.I. Gulian, *art. cit.*, p. 164.

³⁴ Ștefan Aug. Doinaș, *Poezie și modă poetică*, București, Editura Eminescu, 1972, p. 278.

subliniind importanța traducătorului de poezie în spațiul autohton și rolul traducerilor în formarea gustului estetic.

Bibliografia

- BOC, Oana, „Metafora și instituirea sensului poetic. O privire dinspre și înspre Blaga”, în *Quaestiones Romanicae*, an VIII, nr. 1, 2020.
- BORZA, Cosmin, *Translating against colonization. Romanian populists' plea for peripheral literatures*, în Maria Sass, Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga (editori), *The Culture of Translation in Romania*, Berlin, Peter Lang, 2018.
- CHISCOP, Liviu, „Abordări cognitive ale teoriei traducerii în cercetări moderne de traductologie”, în *Traducerea – act creativ: între știință și artă*, 2022.
- DOINAȘ, Ștefan Aug., *Poezie și modă poetică*, București, Eminescu, 1972.
- DOINAȘ, Ștefan Aug., *Lectura Poeziei*, București, Cartea Românească, 1980.
- DOINAȘ, Șt. Aug., *Atlas de sunete fundamentale*. Antologie, prezentări, traduceri și postfață de Ștefan Aug. Doinaș, Cluj-Napoca, Editura „Dacia”, 1988.
- GÂRDAN, Daiana, „Dinamica ideologiilor literare în modernitatea românească. Recitiri contemporane”, în *Revista Transilvania*, nr. 7, 2019.
- GÂRDAN, Daiana, „*Shaping the Canon. The International Profile of Viața Românească (1906-1916)*”, în *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, nr. 2, iulie, 2021.
- GULIAN, C.I., „Maria Banuș: *Poeme din Rainer Maria Rilke*, Ed. Fundația pentru literatură și artă «Regele Carol II»”, în *Viața românească*, an XXXI, nr. 11, noiembrie, 1939.
- LUNGU-BADEA, Georgiana, *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*, ediția a III-a revăzută și adăugită, prefață de Georgeta Ciobanu, postfață de Cristina Hetriuc, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2012.
- MUNTEANU, Maricica, *Gruparea de la Viața românească. O literatură a spațiului și a comunității*, prefață de Antonio Patraș, Colecția Biblioteca de istorie literară, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2022.
- POPESCU, Ștefan, „Paul Eluard, *Animalele și oamenii lor, oamenii și animalele lor*, poeme traduse de Sașa Pană, București, Editura Unu, 1938, în 8°, 32 p”, în *Viața românească*, an XXXI, nr. 1, ianuarie, 1939.
- ORNEA, Zigu, *Poporanismul*, București, Editura Minerva, 1972.
- VENUTI, Lawrence, *Local Contingencies: Translation and National Identities*, în Sandra Bermann, Michael Wood (editori), *Nation, Language and the ethics of translation*, seria *Translation/ transnation*, editată de Emily Apter, New Jersey, Princeton University Press, 2005.

Surse online:

- Podcast Narativ, realizat de Cezar Gheorghe, [Ep. 32, din data de 27 octombrie 2022, *Traducerea literaturii române creează dependență \(cu Marian Ochoa de Eribe și Bruno Mazzoni\)*](https://gheorghecezar.podbean.com/e/ep-32-traducerea-literaturii-romane-creeaza-dependen%C8%9Ba-cu-marian-ochoa-de-eribe-%C8%99i-bruno-mazzoni/), disponibil online, la adresa <https://gheorghecezar.podbean.com/e/ep-32-traducerea-literaturii-romane-creeaza-dependen%C8%9Ba-cu-marian-ochoa-de-eribe-%C8%99i-bruno-mazzoni/>
- Interviu acordat de Doinaș, realizat de Iosif Sava, în cadrul emisiunii *Serata muzicală*, la TVR 1, disponibil online, la adresa: <https://www.youtube.com/watch?v=RJxmGtiHHok>.